

Anadolu Rönesans'ının İşaret Fişegi : MAHMUT MAKAL

1789 yılının 14 Temmuzunda, otokratik ve teokratik ortaçağ zorbalığına karşı Fransa'da büyük devrim başlamıştır. Monarşik krallık ile onun ekonomik-politik ortağı kilise despotluğu ve soygunculuğuna karşı, burjuvazinin başını çektiği halk yığınları ayaklanmış, yeni bir çağın kapısını zorlamaya başlamıştır. Devrimin başladığı akşam, birbirinden haberi olmaksızın, Paris'te aynı anda birçok yerde saat kulelerine ateş açılmış, kulelerdeki saatler parçalanmıştır (Gürbilek 103).

Saat kulelerine açılan ateş, yoksul ve çalışan yığınlar için tüm haksızlıkları, adaletsizlikleri içermekte olan şimdiki zamana ve toplumsal yazgıya başkaldırının başka bir biçimde anlatılmasıdır. Dünyanın egemeni olma doğrultusunda derebeyliğe ve kiliseye karşı bayrak açmış burjuvazi başka şeyler ardında olsa da, halk yığınlarının istediği kalıcı bir eşitlik; tüm farklılıkların silinmesi, dinsel tehdit ve korkunun sona ermesi... Saatin durmaksızın ilerleyerek düzenlediği bu çizgisel zamanın karşısında, halk yığınları, karnaval dönemlerinde, sokakta, Pazar yerinde egemen olan, tüm farklılıkların ortadan kalktığı kozmik ve döngüsel zamanı arzulamaktadır; onun kavgasını vermektedir.

Her karnaval geçidinde Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileri olduğunu iddia edenlerin toplumu korkutmak için kullandığı "Cehennem"i simgeleyen arabayı yakmayı gelenek durumuna getirmiş halkın devrimci gücü, Paris'te saat kulelerine ateş etmektedir şimdi. Zenginle yoksulun, kralla soytarının, akıllıyla delinin, yaşlıyla gencin bir düzleme geldiği, tüm hiyerarşi ve farklılıkların ortadan kalktığı bir zamandır yaşanmak istenen; seçilen, uğrunda ölüme gidilen... "Hürriyet, Eşitlik, ve Adalet" istenmektedir.

Avrupa ortaçağına karşı halk ayaklanmalarının, "Hürriyet, Eşitlik, Adalet" istencinin sembolü olan Fransız İhtilali'nin Anadolu'daki yansıması için yirminci yüzyılın ilk çeyreği beklenecektir. Kuvayimilliyenin artık emperyalizm çağına girmiş Batı burjuvazisi ile yerli işbirlikçisi Levanten zümre ve kadim tefeci bezirgân sermayenin siyasi yapılanması

durumuna gelmiş saltanat kurumuna karşı askeri alanda başlattığı savaş orada kalmamalı, kültürel bir değişim ve dönüşümle tamamlanmalıdır...

1933 yılına gelindiğinde, Cumhuriyet kurulalı tam on yıl geçmiş, ancak başkent Ankara'nın burnunun dibindeki Kutludüğün ve Bayındır köylerinde bile önemli bir değişiklik gerçekleşmemiştir. Bu tarihte, Ankara Halkevi'nin Kutludüğün ve Bayındır köy gezilerine katılan Ankara Halkevi'nin yöneticileri, yoksul köylüler karşısında şaşkın şaşkın bakınan beyzadeler gibidir... *"Halkevindeyken herkes bayrak, direk, golf pantolon gibi şeyleri hazırlarken (Ülkü dergisini yöneten, kolej mezunu ve çok iyimser bir genç olan Nusret Köymen şık bir golf pantolon ve çoraplarla geliyordu. O zamanın en medeni 'köycüsü' oydu. Adından da belli) ..."* (Niyazi Berkes, Unutulan Yıllar, s 90)

"Köycülerimiz" köyün ortasına bayrak dikecek, Behçet Kemal'in okuduğu şiirleri dinleyeceklerdir. O sıra ağıt yakmaya başlayan bir Anadolu anasının sesi beyzadelerin şaşkınlıklarını artıracak, köycü aydınlardan birçoğu apar topar Ankara'ya döneceklerdir...

Ankara Halkevi'nin Ankara'nın burnunun dibinde bulunan ve on yıllık Cumhuriyet yönetiminin neredeyse hiç etkileyememiş olduğu bu iki köye yaptığı gezide, o dönem Halkevi kütüphane sorumlusu olan Niyazi Berkes'in dikkatini çeken olaylardan birisi de köylülere daha yakın duran İsmail Hakkı Tonguç'un aydın kesime soğukluğu ve konuşmalara hiç karışmamış olmasıdır (N. Berkes, Unutulan Yıllar, s 5).

Köydeki bu tablo, daha sonraki dönemde seçkinlerin "köylücü" tarzının devrimci Köy Enstitücülerin tarzından ne kadar ayrı olacağını da ilk açık görüntüsüdür. Kirby'ye göre de, *"Enstitülü ile 'köycü'nün halkçılık anlayışı farklıdır."* (F. Kirby, Türkiye'de Köy Enstitüleri, s 273)

Ankara, emperyalizme karşı verilmiş bir ulusal kurtuluş savaşının başkenti olarak kültürel bir çalkantı ve arayış içine girmiştir. O güne gelinceye kadar yozlaşmış Osmanlı derebeyliğinin görmezden geldiği, ülkede nüfus çoğunluğunu oluşturan üretici köylü yığınlarına yönelik eğitim-öğretim girişimleri, kültürel alandaki karmaşanın yeni aktörlerini de yaratacaktır.

1936'dan sonra Tonguç'un öncülüğünde başlayan eğitmen kurslarında ve 1937'den sonra duvarları kurulmaya başlanmış Köy Enstitüleri'nde yetişmiş yoksul halk çocukları, Anadolu ortaçağına karşı, çoğulcu, özgürlükçü, değişimci halk kültürünü yenidendoğuşa uğratacaklar, Anadolu'da gecikmiş bir Rönesans ateşini yakacaklardır.

Anadolu Rönesansı'nın ilk kültürel işaret fişegi 18 yaşındaki bir köy öğretmeni olacaktır.

Bir Cumhuriyet girişimi olan Köy Enstitüleri'nin diğer Cumhuriyet kurumlarından ayrımı, göçebe gelenekli üretici köylü yığınlarıyla doğrudan ilişki kurması ve Enstitülere ruhunu kazandırmış Tonguç'un devrimci bakış açısını taşıyor olmasıdır.

Mahmut Makal adlı yoksul Aksaray köylüsü, İvriz Köy Enstitüsü öğrencisi, okulunun dergisi İvriz'den, Ankara'daki Halkevleri yayın organı Ülkü'ye, Eskişehir'de yayınlanan Türke Doğru'dan Edirne'de çıkan Köy Postası'na, Sivas'ta çıkan Yayla'dan Konya'da çıkan Ekekon'a şiirler, yazılar göndermiş, o dönem Türkiye'nin en seçkin edebiyat dergisi olan Varlık'ta da şiiri yayınlanmıştır. Binlerce yıldır kendi konuşma diliyle yazma olanağı bulamamış Anadolu köylüsü, Cumhuriyet aydınlığının sağladığı olanakla kendisini edebiyat alanında da var etme yolundadır.

Mahmut Makal'ın ilki 1946 yılında Varlık dergisinde yayınlanmış şiirleri Yaşar Nabi tarafından *"henüz şiirin tüm güzelliğine ermemiş"* olarak görülmüş olsa da öğretmenliğe başladığında yazıp gönderdiği *"Bir Köy Öğretmeninin Notları"*, 1948 yılından sonra arka arkaya Varlık dergisi sayfalarında yer tutmaya ve ülke gündemini sarsmaya başlayacaktır.

Mahmut Makal adlı bu genç köy öğretmenin yol açtığı sarsıntı, kendisini de cezaevine boylatmıştır. Mahmut Makal'dan önce de yazılmıştı Anadolu köyünün yoksulluğu, yoksunluğu, çıplaklığı... Ancak, bunca ses çıkarmamış, yankı bulmamıştı. Makal'ın daha önce Anadolu köyünü yazan Nebizade Nazım'dan (Karabibik), Ebubekir Hazım Tepeyran'dan (Küçük Paşa), Reşat Nuri Gültekin (Anadolu Notları – II Cilt), Refik Halit Karay, Yakup Kadri Karaosmanođlu'ndan ayrımı neydi?

Mahmut Makal'ı köyü yazan diğer aydınlardan ayıran özellikler ve onun yol açtığı sarsıntının ipuçları, Rus kültürbilimci Mihail Bahtin'in Avrupa Rönesansı, Meksikalı Octavio Paz'ın *"Latin Amerika'daki modernizmo"* çözümlemelerinde görülebilecektir. Mahmut Makal'ın anlatıcısı, kahraman ve karakteriyle aynı düzlemde duruyordu. O, köyün dışından,

köyü betimleyen ya da kurgulayan biri değildi. Birinci çoğul anlatıcı kullanarak (biz) diyerek anlatıyordu köyü. Köylü bitliyse, yazarı da bitliydi (Bizim Köy, s 132), köylü yamalıkiyse, yazarı da yamalıkiydi (Hayal ve Gerçek, s 86).

Mahmut Makal, kendinden önce köyü yazarlardan çok ayrı bir dil ve biçem kullanıyordu. Onda, halk kültürünün değişimci, çoğulcu gücünün ateşi vardı; yazıları halk yığınları için yakılmış kocaman birer ateş gibiydi. Dönemin ünlü deneme ve eleştiri yazarı Nurullah Ataç, *“Mahmut Makal’ın Ali Dünder’in yazılarını okuyorum da bizim dil kavgamızdan utanıyorum doğrusu”* diyecektir” (Nurullah Ataç, Ulus Gazetesi, Bizim Köy, s 150). Sabahattin Eyüboğlu da Makal’ın yazın tarzını *“ekmek gibi alın teriyle kazanılmış ve tadına varılmış bir kültürle”* olası görür (Sabahattin Eyüboğlu, Kültürler Dergisi, Bizim Köy, s 150).

Makal’ın dilinde, grotesk halk kültürünün gülmeceye dayalı yıkıcı gücü vardır. Yapıtlarında Mihail Bahtin’in çoksesli romanın anası saydığı yarı komik yarı ciddi halk anlatılarının biçemi egemendir. *“Köylü tezeğini yakmasın da, günahını mı yaksın”* dı? Yüz otuz haneli köyde bir kışta otuz dört çocuk ölmüşse ve ülkenin merkezinden gelen mavi renkli kâğıtlarda yiyecek ekmeğin zor bulunduğu köylerde alınması gereken hijyenik önlemler adı bile duyulmamış kimyasal maddeler önerilerek anlatılmaya çalışılıyorsa, kim ağlayacak, kim gülecektir? Okulda kullanılan alfabede *“Baba bana bal al”* diye yazmaktadır ve sınıftaki elli altı çocuktan yalnızca birisi balı görmüş bulunmaktadır (Bizim Köy, s 23).

“Kırr (eşek sıpası)! Anandan arkaya kalma! Seni canavar yir!” diyen bir anlatıcı, Bahtin’in Rönesans temeli olarak gördüğü grotesk halk kültürünün örnekleriyle çıkıvermiştir yazın alanına. *“Hükümetin ettiği hayır, ürküttüğü kurbağaya değmeyecek”* tir. Köydeki evde, karın tipinin içinde ısınmaya çalıştıkları ocaklarda, *“önün kavurga kavursun, arkan harman savursun”* dur (Bizim Köy, s 18). Aksaray köylüsü *“Öküzle eşeği yan yana koşar, bu işe öküz de eşek de şaşar”* (Bizim Köy 32); *“Baş kalkmayınca kık kalkmaz”* olacaktır (Bizim Köy, s 74)

Mahmut Makal’ın Varlık dergisindeki yazılarıyla ülke kültür ve edebiyat gündeminin ortasına düşmesi, en çok İlköğretim Genel Müdürlüğü görevinden alınıp hakkında bin türlü iftira kampanyaları ve kovuşturmalar açılmış, çocuğu gibi sevip büyüttüğü enstitüleri kuşa çevrilmiş ve kapatılmaya doğru götürülen Tonguç’u sevindirmiştir. *“İlk bomba patlamıştır, gerisi gelecektir, bunu kimse durduramaz”* demiştir Tonguç Baba (Engin Tonguç, Bir Eğitim

Devrimcisi, s 597). Gerçekten de, kendini Anadolu'nun kavruk köylü çocuklarına adanmış Tonguç Baba'nın dediği çıkacak, Makal'a, onunla birlikte yola çıkmış birçok yazar, şair, ressam, müzik ustası eşlik edecek, Anadolu halk kültürü Osmanlı ortaçağının karanlığını yırtarak gün yüzüne çıkacak, yeniden doğacak, yenilikler doğuracaktır. Mehmet Başaran, Ali Dündar, Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Dursun Akçam, Ümit Kaftancıoğlu gibi kültür savaşçıları Türkiye gündemini alt üst edecek devrimci yeniliklere imza atacaklardır.

Makal'ın ilk yapıtı "Bizim Köy"le başlayarak, halk kültürünün oyuncu köylüsü, yazarına el vermiştir bir kez... Makal'ın köylülerinin tüm Anadolu köylerinde olduğu gibi birbirlerine anlattıkları olayları oynayarak canlandırma gibi bir gelenekleri vardır. İnsanlık kültürünün kaynağında oyun ve oyunculuğu gören, insan türünü "homo ludens" (oyuncu yaratık) diye kavramlaştıran Hollandalı tarihçi Huizinga'nın bilimci buluşu yaşamda açığa çıkmaktadır. Makal'ın köylülerinin oynadıkları "Edi'nin evi" ve "Honnuk Dede" köy odasının tiyatrosu olarak kitaplara taşınacak (Hayal ve Gerçek, s 29-30), arkasından Makal yazıyı bir oyun gibi kullanmaya başlayacaktır. *"Arife ikindisi ve bayram sabahlarında, camiden çıktıktan sonra mezarlığı yoklayacakların temiz görünmeleri de var işin içinde. Bayram dolayısıyla mezarlığın toprağı cam gibi olurmuş (Gözü perdeli olan bizler bu değişikliği göremeyiz). Toprak cam gibi olunca, yatan ölüler gelenleri seyredelermiş. Kılık kıyafeti bozuk olursa 'lan geride bıraktıklarımız perişan' diye üzülürlermiş".* (Memleketin Sahipleri, s 27). Makal'ın yapıtları, Bahtin'in Avrupa Rönesansı'nın kültürel kapısı saydığı Rabelais romanı üzerine yazdığı "Rabelais ve Dünyası" adlı yapıtında ayrıntıları ile araştırdığı, ölümlerle yaşamı birlikte kutsayan, insanla diğer canlılar ve doğa arasındaki tüm farklılıkları yok ederek yaşamı çoğaltan grotesk halk kültürüne ait örneklerle doludur. Sigarayı bırakmış Koca Mustafa *"Eskiden ölü gibiydim, şinci çivi gibiyim; nere çaksan ora geçerim"* diye övünmektedir (Bizim Köy, s 78).

Köye Vali ve kalabalık bir bürokrat grubu gelmiştir. Arka arkaya konuşmalar yapılmaktadır. *"Dışarıdan içeriye yemek taşıyıp, boş kapları içeriden çıkarıp duran bekçi Zobu Süleyman, bir uçtan da dışarıda biriken köylülere laf yetiştiriyordu.*

İçeride neler konuşulduğunu soran Çolak Veli'ye kızdı:

'Lafa meraklıysan gir de dinle arkadaş' dedi. 'Sana çene yetiştiremem ben. Ne bileyim, ne konuşuyorlar işte. Bana sorarsan, attıkları hep kurusıki. Yol tozundan barut, keçi kığından saçma, doldur doldur boşalt. Alt yanı fasa fiso...'

Bu sırada odanın önünden yaşlı bir nine geçiyordu. Köye vali geldiğini duymuş olacak, orada duran jipin farlarını göstererek, 'Vih' dedi, 'valinin gözleri de kocaman kocaman...'

Besinsizlikten, kirden pastan ölmesek hale gelmiş olan ve 'tavuk karanlığı' hastalığına tutulan gözleri de belli belirsiz gören Kör Derviş çıkıştı Civanların Urkuya Nine'ye:

'Gözlerinde it dirseği çıksın da bana benze e mi' dedi. 'Vali dediğin, adamdan olur, içeride öğün yiyor. O senin gördüğüne demirkırası derler...'' (Kuru Sevdâ, s 129)

Anadolu Rönesansı'nın bu ilk işaret fişeğinin İç Anadolu bozkırlarından atılmış olması da işin ayrı bir yönüdür. Köy Enstitülü kökenli diğer yazarların, özellikle Ümit Kaftancıoğlu, Dursun Akçam ve Fakir Baykurt'un yapıtlarına bakıldığında çok daha farklı coğrafyalarda yetişmiş oldukları açıkça görülebilecektir. Kaftancıoğlu ve Akçam, Kuzeydoğu Anadolu'nun çoksesli, çok dilli, çok inanışlı kültürler mozayığı içinde doğup büyümüşlerdir. Fakir Baykurt, Göller yöresinin göçebe gelenekli Türkmen, Yörük kültürleri içinde dünyayı tanımıştır. Makal'ın yaşadığı coğrafya ise, dini inançları ağır basan, ocakların, şıhların dedelerin kol gezdiği İç Anadolu'nun yerleşik bozkırıdır. Makal, tek sesli teolojik kültürün örtüsünü aralayıp alttaki halk kültürünün grotesk gücüne ulaşmayı başarmıştır. 1957 yılı yayınlanmış "Memleketin Sahipleri"nde Batı Diableri (Şeytan Oyunları)ve Menippealarıyla koşut duran, halk kültürünün tekil anlatımlı kutsal dil içine uzanmış cin, peri, ocak hikâyeleri cirit atmaktadır. İnsan ve hayvan kılığındaki cinler, periler dolaşmaktadır ortalıkta. Cinler iyilik yapıp yol da göstermektedirler (Memleketin Sahipleri, s 58). Eşek ölüsünün yattığı yeri "yatır" diye satarak geçinen hocaların hikâyesi teolojik tekil dile ve karanlığa meydan okumaktadır. Nazar değmemesi için ceplere eşek dışkısı konmaktadır (Kuru Sevdâ, s 57)

Bahtin'in grotesk kültürün önemli imgeleri arasında tanımladığı hayvan dışkısı, sansürsüz cinsellik kol gezmekte, kutsal kavramlara da dil uzatılmaktadır. "Gelgelelim yeğenim, ellerin derdini bıçak gibi kesen fışkı, benim derde 'ayağını toplâ' bile demedi. O da beribenzer bir fışkı olsa hiç gönlüm kalmaz. Nasıl ya, Sultan Sülman'ın hamamı gibi; tütüyor... Akşam fışkından çıktıktağelli

yattım; sabahadan zor geldim kendime.” (Memleketin Sahipleri, s 36) “Deli Kazım, ‘ötekilerinki yağmur yağdırmadıysa, dolu da yağdırmadı. Bu kendine hayrı olmayan deyüsün muskası batırdı Gâvur Yeri’ni. Cünüp herif! Bundan sonra sana muska yazdırırsam, üçten dokuza şart olsun’ dedi...” (Memleketin Sahipleri, s 46)

Latife Tekin’in Makal’dan kırk yıl sonra kaleme aldığı ve onu tüm dünyaya tanıtan “Sevgili Arsız Ölüm”ünün Huvat’, Atiyesi, Dimrit’i, ‘Ninnisare ninnisare’li eşek hikâyeleri, Mahmut Makal’ın “Memleketin Sahipleri” arasından çıkıp gelmiş gibidir. 1950’de yayınlanmış Bizim Köy’de köylünün oyunculuğunu edebiyata taşıyan Makal’ın biçemi, 1957’de dil oyunculuğunun ustalığına gelmiştir.

Mahmut Makal’ın yapıtlarında göze çarpan diğer özellik, yaygın lakap kullanımudur. Halk kültürünü içselleştirmiş olan yazar, bu dili yazınsal ortama da taşımaktadır. Makal’ın kendi anlatımıyla, yüz otuz haneli köyünde asıl adıyla anılan kişilerin sayısı onu geçmemektedir. *“Asıl adıyla anılan, on kişiyi geçmez köyde. Daha çok takma adıyla anılar insanlar.” (Bizim Köy, s 72). Kumbulu, Cıkcık Sülman, Alanın oğlu, İdalı, Bildiri, Dıncı, Karaca, Çullu, Tönbe, Fosur* diye sıralanır lakaplar. Okulda kayıt için ad sorduğunda, öğrencisi “Hassik” diyecektir adına.

Batı Rönesansının ana yapıtlarından olan Rabelais romanı ile Köy Enstitüsü kökenli yazarlarımızı yakınlaştıran önemli bir biçimsel özellik de takma ad karşısındaki tutumlarıdır. *“Rabelais dil öğelerinin büyük kısmı, sözlü kaynaklardan alınmıştır; bunlar, halkın basit hayatının derinliklerinden süzülüp gelen saf sözlerdir.” (M. Bahtin, Rabelais ve Dünyası, s 491) “Burada Rabelais’in sözlü biçiminin dikkat çekici bir özgüllüğüne değiniyoruz: Onun özel ve cins adları arasında, modern edebi biçimde görmeye alışkın olduğumuz gibi kesin bir ayırım yoktur. Bu, özel ve cins adları ayıran çizgilerin belirsizleşmesinin, övgü-sövgünün bir takma ad altında ifade edilmesi gibi bir amacı vardır. Başka bir deyişle, eğer bir özel ad, sahibini niteleyecek şekilde açık bir etimolojik anlama sahipse, artık bir özel ad olmaktan çıkar, takma ad olur.” (M. Bahtin, Rabelais ve Dünyası, s 493).*

Makal’ın yazın tarzı, “öyküleştireilmiş günlük” olarak tanımlanabilir. Bu günlüklerin çoğunluğu da köy yaşamını yazınsal alana taşımaktadır. “Bir İşçinin Günlüğünden”

adı verilmiş kitapta da bir işçinin grev ve direniş hikâyesi dışında, köy anlatıları yer almaktadır. Memleketin Sahipleri adlı yapıtta yer alan, Türk Dil Kurumu ödülü almış “Köye Gidenler” adlı 60 sayfalık uzun öykü dışında az sayıdaki metinde tamamen öykü biçemi öne çıkmaktadır. Kuru Sevda adlı yapıtta da birkaç metin öykü türünde kaleme alınmıştır. Onun dışında mektup (Kuru Sevda, s 48), çeşitli yazar ve yapıtlarla ilgili değerlendirme notları (Yeraltında Bir Anadolu, Bozkırdaki Kıvılcım Enstitüleri), enstitülü öğretmenlerle yapılan konuşmalar da yer almaktadır. Yaşar Nabi’den Sait Faik’e, Nurullah Ataç’tan Cahit Külebi’ye birçok yazar ve şaire ilişkin notları, yapıtlarıyla ilgili değerlendirmeleri vardır Makal’ın.

Makal’ın yapıtları, aynı zamanda Köy Enstitüleri ile ilgili anısal değerde bir kaynak olarak da görülebilir. Kendi olanakları ile koyunlarda çiçek hastalığına karşı aşı üreten Cilavuzlu tarımcı Mestan Yapıcı (Bozkırdaki Kıvılcım, s 17), köylünün zehirlenen öküzünü tedavi etmeyi de başarmıştır (Bozkırdaki Kıvılcım, s 18). Köyüne ilk radyoyu, lüks lambasını götüren, ilk kez Starking elma, semizotu, dolmalık kabak yetiştirmeye başlayan enstitülü Ali Yılmaz, saatlerce kapısında bekledikten sonra, işine ancak saat 10.30 da gelip çay kahve içmeye, gazete okumaya dalan ve kendisini dinlemeyen vali yardımcısı ile tartışmış, saat 11.00’de gelen Ankara Valisi Nevzat Tandoğan’a da sözünü esirgmeden söyleme cesaretini göstermiş örnek bir eğitimcidir.

Enstitüleri, aradan on yıllar geçtikten sonra da devrimci tutumlarını sürdürecek, adı bilinen TÖS ve TÖB-DER yöneticileri dışında sayıları binleri bulan devrimci önderler olarak yaşacaklardır. 1966’da Adana yapılan ABD karşıtı mitingde konuşma yaptığı için uzun süre hapis yatan İsa Sariaslan da Makal’ın kahramanları arasında yer alacaktır. Mahmut Makal’a göre, “Köy Enstitüleri’nde okuma ve boyun eğmeme alışkanlığı öğretilmiş ve başarı sağlanmıştır” (Bozkırdaki Kıvılcım, s 7).

“Deli Memedin Türküsü” adlı kitapta yer alan Hürrem Arman’ın Tonguç’a ilişkin değerlendirmesi de tarihsel bir önem taşımaktadır: “Tonguç’a göre Köy Enstitüleri, tabana ve emekçi yığınlarla hiçbir şey vermeden sürekli olarak onlardan almayı sağlayan

düzenin karmaşık ağını, ele geçen bir fırsatla, tabanı canlandırarak örselemek, yırtmak için kurulmuş, bütün yurdu kapsayan, tarihsel gelişme ve yapımıza uygun, bilimsel ve gerçekçi bir düzenin ve örgütün adıdır. Köy Enstitüleri bu amaçlarında, bugüne kadar gelen etkileriyle büyük başarılar sağlamış, sosyalist bir Türkiye için büyük oranda birikimler yapmış, kendi içinde hiçbir çelişkiye düşmeyen kuruluş ve uygulamalarıyla bugün ve yarın için vazgeçilmeyecek yöntemler göstermişlerdir.” (Hürrem Arman’dan aktaran Mahmut Makal, Deli Memedin Türküsü, s 57)

Anadolu grotesk gerçeğinin destansı sesi Yaşar Kemal 1952’den sonra yapıtlarını vermeye başlamıştır. Orhan Kemal, Mahmut Makal ile aynı yıl yazın alanında sesini duyurur olmuştur. Orhan Kemal öyküleri ve romanları, modernleşme yolunda çarpık adımlarla yürüyen Türkiye kasaba ve kentinin orkestrası olacaktır... Mahmut Makal ise, dönemin yoğun nüfus ve ekonomik tabanını oluşturan Anadolu köy toplumunun içinden çıkmış bir yeni “ses”, hatta yeni bir “dil”dir. Köyün, kırın, göçebe özgürlüğünün, topraktan güç alan emeğin, güneşin altındaki yerini isteyen ayrı bir dünyanın adamıdır o.

Selam olsun Anadolu Rönesansı’nın işaret fişğine!

Kaynakça:

- Mahmut Makal, Bizim Köy, Literatür Yayınları, 17. Basım, Kasım 2009,*
Mahmut Makal, Hayal ve Gerçek, Literatür Yayınları, İkinci Basım, Nisan 2008,
Mahmut Makal, Memleketin Sahipleri, Literatür Yayınları, 8. Basım, Haziran 2008,
Mahmut Makal, Kuru Seveda, Literatür Yayınları, 7. Basım, Mart 2008, Mahmut Makal, Deli Memedin Türküsü, Literatür Yayınları, 4. Basım, Nisan 2008,
Mahmut Makal, Bir İşçinin Günlüğünden, Tekin Yayınevi, Temmuz 1980,
Mahmut Makal, Yeraltında Bir Anadolu, Literatür Yayınları, 6. Basım, Nisan 2008,
Mahmut Makal, Bozkırdaki Kıvılcım Enstitülüler, Literatür Yayınları, 5. Basım, Nisan 2008,
Mahmut Makal, Literatür Yayınları, 5. Basım, Ocak 2009,
Engin Tonguç, Bir Eğitim Devrimcisi: İsmail Hakkı Tonguç, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, 3. Basım, Ekim 2007, İzmir,
Fay Kirby, Türkiye’de Köy Enstitüleri, Güldiken Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 2000
Mihail Bahtin, Rabelais ve Dünyası, Çev.: Çiçek Öztekin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2005,
Nurdan Gürbilek, Benden Önce Bir Başkası, Metis Yayıncılık, Mart 2011,
Niyazi Berkes, Unutulan Yıllar, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2005,